

Dagens frågor

Bai Bang

Sveriges genom tiderna största biståndsprojekt ligger i en jungfrulig jordbruksbygd cirka 10 mil nordväst om Hanoi. Risfält och risbönder är Bai Bangs närmaste grannar, och grannförhållandet är inte särskilt gott. Lokalbefolkningen har inte utan vidare förstått de fördelar som den moderna tekniken skall föra med sig. Frågan är om det inte finns en sundhet i deras reaktion.

Vad som är bra i Sverige och lämpar sig i vårt högindustrialiserade land passar inte med säkerhet i andra länder, i all synnerhet inte om det är fråga om ett fattigt u-land. Bai Bang skall bli ett helintegrerat massa- och pappersbruk med kraftverk, reningsanläggningar, klorkalifabrik, verkstäder m.m. Anläggningen, som skall producera 55 000 årstons skriv-, tryck- och omslagspapper, är liten och därmed i motsvarande mån oekonomisk jämfört med de anläggningar, som på senare tid byggts i Sverige. Projektet är jättelikt, komplicerat och högteknologiskt för vietnamesiska förhållanden. Det är inte att undra på om de risbönder, som på Bai Bang förvandlats till byggnadsarbetare och för första gången hanterar mera avancerade verktyg, har svårt att fatta sammanhangen.

Bai Bang-projektet kom till i en faslig fart. Varken Sidas styrelse eller riksdagen fick en verklig chans att diskutera igenom projektet och fråga sig om det här var bästa sättet att använda de hundratals miljoner, som regeringen lovat Vietnam i återuppbyggnadsbistånd. Beslutsprocesserna runt Bai Bang påminner om turerna runt Stålverk 80. Regeringen var angelägen om en politisk manifestation gentemot Vietnam, och nordvietnameserna var i sin tur angelägna om att kunna peka på ett samarbete med Sverige. Primus motorer bakom Bai Bang lär ha varit den dåvarande Hanoi-ambassadören Jean-Christophe Öberg samt statssekreteraren i UD Lennart Klackenbergh. Den politiskt motiverade brådskan uteslöt den eftertanke och

de omfattande förstudier, som hade behövts inför ett beslut om ett projekt av den här storleksordningen.

Bai Bang fick också en dålig start och under arbetets gång har den en svårighet efter den andra gjort sig påmind. Leveransen av gods sker med stora förseningar. Hai-phongs hamn är en flaskhals, där gods blir liggande och inte så sällan förkommer eller skadas. Byråkratin på vietnamesisk sida är ett stort irritationsmoment. I stället för en projektorganisation är tre olika myndigheter verksamma vid Bai Bang. De konkurrerar ofta inbördes om material, maskiner m.m. Beslutsprocessen är långsam, då även mindre beslut måste föras upp i hierarkin. Svenskarna är endast rådgivare och har svårt att skynda på arbetet.

Den arbetskraft, som vietnameserna ställt upp med, är inte yrkeskunnig och bara ungefär hälften så många som skulle behövas. Arbetsdisciplinen är dålig och frånvaron besvärande. Regnar det behöver en vietnames inte arbeta. Och sist men inte minst, den råvara som Bai Bang skall utnyttja erbjuder också bekymmer. Den består av bambu och lövträd, vilket inte är en särskilt attraktiv råvara i synnerhet som bas för finpappertillverkning.

Räkningen för Bai Bang lyder i dag på 1,1 miljard jämfört med 600 till 700 mkr, som antogs behövas när beslut om projektet fattades. Sluträkningen kan bli ännu större. Inte heller u-hjälpen mår väl av att politik får gå före sakliga bedömningar.

Betygen och eleverna

Betygsutredningen har efter fyra års arbete lagt fram sitt förslag. Utredningen, som har socialdemokratisk majoritet, har haft i uppdrag att föreslå ett nytt betygssystem. Den förordar emellertid en helt betygsfri grundskola kombinerad med ett mycket invecklat

intagningssystem till gymnasieskolan. Den moderate representanten i utredningen har reserverat sig för femgradiga mål- eller kursrelaterade betyg i grund- och gymnasieskolan medan de folkpartistiska och centerpartistiska ledamöterna förordat tregradiga kursrelaterade betyg på såväl högstadiet som i gymnasieskolan.

Det enda politiska ungdomsförbund som arbetat för att betygen skall vara kvar – dock ej de nuvarande relativa betygen utan kursrelaterade betyg – är Moderata Ungdomsförbundet. Allmänheten har dock mest hört de högröstade ropen på betygens avskaffande från SECO och Elevförbundet som säger sig representera Sveriges elever. Det kan därför vara intressant att ta en titt på dessa två organisationer.

SECO tillämpade tidigare kollektiv anslutning genom elevkåren men har nu övergått till individuell medlemsanslutning och har ca 5 000 medlemmar. Elevförbundet har ca 40 000 individuella medlemmar. I höstas uppgick det totala antalet elever i gymnasieskolan och på grundskolans högstadium (privatskolorna oräknade) enligt Skolöverstyrelsen till 536 551. De båda organisationerna svarar alltså endast för 8 % av dessa.

Det är denna minoritet som representerar alla eleverna i statliga utredningar och SÖ och som erhåller statsbidrag för sin verksamhet. SECO saknar till stor del förankring i skolorna och styrs av vänsterliberaler som i många fall för länge sedan lämnat skolan bakom sig. Den stora allmänheten kommer väl mest i kontakt med SECO vid den årliga kampanjen Operation Dagsverke då eleverna samlar in medel till olika centralt beslutade ändamål. Årets kampanj gäller Sydjenen; som bekant ett av de få länder som tar emot flygplanskapare.

Elevförbundet skall enligt stadgarna vara partipolitiskt obundet men tycks ha stark anknytning till ett visst parti om man skall döma av annonsörer och medarbetare. Bland

dessa finner man bl a KF, LO, TCO, Folk-sam och ABF.

Det är framför allt gymnasieskolans elever som de båda förbunden intresserar sig för. De bedriver en kraftig kampanj mot betygen och vill ersätta dem med intyg. De är därmed radikalare än socialdemokraterna som faktiskt inte vill ta bort betygen på gymnasieskolan.

Blir dåliga elever egentligen bättre om de inte får betyg? Vad vill man egentligen vinna genom att helt ta bort betygen?

Att det nuvarande betygssystemet inte är bra är nog alla överens om. De kursrelaterade betygen som lanserats som alternativ har stora fördelar framför allt genom den klara markering som kunskapsmomentet får. Systemet kan förmodligen få goda effekter på ambition och studiemotivation. Problemet är dock hur man skall differentiera kursomfånget för olika betyg. Då det gäller språken måste ju alla elever vara bekanta med väsentliga grammatiska moment för att kunna uttrycka sig muntligt och skriftligt. Ännu svårare blir det i svenskämnet för att inte tala om övningsämnen där färdighetsmomentet dominerar.

Man kan dessutom helt allmänt säga att ju färre betygsgrader dess mer summarisk blir bedömningen och ju fler betygsgrader dess mer exakt och rättvisande. Framför allt stimulerande, även för de mindre framgångsrika, eftersom utsikterna ökas att få ett lägre betyg höjt.

Att ge rättvisa betyg är inte lätt. Eleverna har ofta mycket olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. En lösning vore att kombinera femgradiga kursrelaterade betyg med muntliga omdömen om eleverna. Då skulle man kunna väga upp ett sämre betyg som snarare beror på dåliga förutsättningar hos eleven än på låg ambitionsnivå. I bl a England tillämpar man ett system med två betyg i varje ämne. Det ena anger graden av ansträngning, det andra resultatet.

Den konventionella debattramen

Vem minns inte hur i höstas SAF:s propåer om åtgärder mot den orimligt höga sjukfrånvaron liksom dess förslag om en konjunkturanpassad arbetstid möttes med ett enhälligt skri av avsky från LO:s ledande män och den socialdemokratiska pressen. Förslagen innebar "social nedrustning", var "direkt reaktionära" och skulle "kastas i papperskorgen" etc.

Ändock är sjukfrånvaron ett allvarligt ekonomiskt problem. Den hotar starkt produktionens effektivitet, och om det är något vi i Sverige just nu måste slå vakt om så är det just produktionsresultaten. Därtill är den ett centralt samhällsligt moraliskt problem. Illojal sjukfrånvaro är lika illojal som skattefusk. Den drabbar både samhället och arbetskamraterna.

Här som alltid är det fråga om tekniskt svåra men inte olösliga gränsdragningsproblem. Sådana kan lösas med god vilja. I höstas ville inte LO höra på det örat – men nu, under avtalsförhandlingarna, tycks man i alla fall vara beredd att fundera över problemen.

Förklaringen till missnöjesyttringarna i höstas är lätt att finna. Vi har efter 40 års socialdemokratiskt regemente och de senaste två decenniernas vänsterdominans i massmedia fått den konventionella debattramen så starkt förskjuten till vänster att alla synpunkter och förslag, de må vara aldrig så hovsamma, i annan riktning än åt vänster, tvärt stöter på patrull. Antingen skälls de ned som reaktionära. Eller anses de så till den grad falla utanför den accepterade ramen att de inte diskuteras alls.

Ett ovanligt belysande exempel på hur även borgerliga pressorgan och debattörer anpassat sig till den konventionella vänsterpräglade debattramen fick vi nyligen, då moderaternas partisekreterare Lars Tobisson gjorde ett inlägg om daghemmen. Han förklarade "att det vore välkommet att inte be-

höva bygga 100 000 nya daghemsplatser på fem år". Hans uppfattning får ses mot bakgrunden av vårt allvarliga ekonomiska läge och det faktum att en daghemsplats nu kostar c:a 40 000 kr att bygga och är det dyraste av alla familjestöd. Tobisson menade att det vore bättre att förlänga familjeförsäringen, införa vårdnadsersättning eller medge avdragsrätt för tillsynskostnader.

Den socialdemokratiska pressen, liksom vissa sektorer av folkpartipressen, där också ett idiotstopp i tänkandet inställt sig i daghemsfrågan, rasade över detta reaktionära påfund. Tre steg till vänster kan alltid försvaras, ett halvt steg åt höger är anatema, så är vårt nuvarande debattklimat – trots regimskiftet.

Det finns bara ett sätt att komma till rätta med denna bristande överensstämmelse mellan folkviljan, sådan den kommit till uttryck i 1976 års valresultat, och den konventionella debattramen. Alla som anser att vi måste föra en annan politik än den som så när bringade landet i fördärvet och vill anvisa andra vägar än de som har sitt upphov i vänsterns låsta och förljugna världs- och samhällsbild, måste höja rösten och tala rent språk. Eljest kommer alltför mycket av de nödvändiga och riktiga lösningarna på samhällsproblemen att falla vid sidan av det som på allvar debatteras.

Forskning till namnet

Att kunna tänka rationellt är ett mänskligt privilegium, och man bör vara tacksam när detta utnyttjas rätt. En del människor får dessutom betalt för att tänka, och det sägs då att de bedriver forskning. I dessa dagar har "forskare" också blivit en yrkestitel. I en nyutkommen bok med bidrag av nio personer anges fyra av dem som forskare: det skall väl ge boken en särskild tyngd.

Boken heter "Är svensk neutralitet möj-

lig?" (Liber förlag) och har undertiteln "Nio bidrag till en svensk fredspolitik". Den senare titeln är missvisande och beror förmodligen på att någon forskare inte kan skriva svenska. Varken forskarna eller boken bidrar till någon politik: på sin höjd skulle de kunna förklara vad en viss politik innebär, vilket alla av dem inte gör.

Två uppsatser är läsvärda. En är skriven av Anders Mellbourn. Han menar att formeln "alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig" är föråldrad. Den gällde öst-västliga konflikter. Nu har vi nord-sydliga, mellan rika och fattiga länder, alltså ekonomiska i stället för militära. Man kan mot Mellbourn invända, att den nya situationen inte utesluter den gamla. Fortfarande föreligger möjligheter till en stormaktskonflikt. Sovjetunionens pågående ofantliga upprustning, inte nämnd någonstans i någon uppsats i hela boken, går inte bara att blunda bort.

Den andra uppsatsen behandlar problem för svensk vapenindustri och är skriven av Svante Holgersson och Tomas Nordström. Deras slutsats låter väl säga sig, nämligen att denna industri måste bedömas efter sin betydelse för svensk säkerhetspolitik och inte ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt. Men bedömningen är snäv och skulle väl snarare gälla en nyanläggning än vad vi redan har. Hänsyn bör väl tagas till den bestående teknologiska verkligheten. Vad skulle det innebära att lägga ned och förskingra hela det samlade kunnande som tex SAAB byggt upp?

Som motsats till dessa författare kan man läsa docent Peter Wallensteens bidrag. Han anser det vara tid att åstadkomma kärnvapenfria zoner i Europa. "En förutsättning är givetvis att supermaktsterritorium också berörs av zonerna." Var finner han dessa vänliga supermakter? Jo, demokratiserade "kommunistpartier" kan, i en nära framtid vinna ökat inflytande över regeringsmakten i Väst,

samtidigt som de styrande partierna i Öst kan få ökade demokratiska inslag vilket bidrar till pluralism också i denna del av Europa". Sällan träffar man på tro och forskning i så innerlig förening – med vetandet är det sämre beställt.

Forskare Olof Frensborg utgör en höjdpunkt i boken. Han förklarar att försvarsplaneringen bör vara "inriktad på att undvika militär konfrontation och att så snart som möjligt skapa en förhandlingssituation med den eventuella angriparen. Vid en eventuell ockupation" etc. Varför "eventuell" i dessa båda fall? Finns ingen angripare, kan vi ju inte förhandla med honom och ockupationen är väl säker? Men fikonspråket skall dölja, att forskare Frensborg kommit fram till att försvaret snabbast möjligt skall ge upp inför ett fientligt angrepp och landet utjudas till ockupation. Ett försvar skall ej gälla "territoriet" utan människorna. Sverige må gå under, blott hr Frensborg får fortsätta sin gagneliga forskning bland ruinerna.

När forskningsresultaten blir pekoral, kunde inte någon av nio författare antyda att det finns anledning att tänka innan man är med och publicerar dem?

Konflikt på arbetsmarknaden

När detta skrives pågår ännu medlingen mellan parterna. Men mycket talar för att medlingen misslyckas och att en verklig kris uppstår i förhandlingsarbetet med risk för konflikt mellan å ena sidan SAF och å andra sidan LO och PTK. Denna utveckling har förutsetts av många ända sedan SAF presenterade sitt bistra avtalsförslag i oktober förra året.

Men anledningen till att avtalsarbetet nu kärvar till sig är inte SAFs relativa ståndaktighet i förhandlingarna. Arbetsgivarna gjorde från början en riktig bedömning av

de ekonomiska utsikterna. Trots detta har de gjort flera eftergifter sedan i höstas, vilket betyder att ett nytt löneavtal ändå kan bli ganska dyrt i förhållande till rådande konjunkturläge. Löntagarnas organisationer LO och PTK gjorde däremot uppenbara felbedömningar när de i höstas talade om ett kostnadsutrymme på 15–17 procent.

Sveriges kostnadsläge är bortåt 20 procent för högt. Därför betyder även en uppgörelse på arbetsgivarnas villkor endast att den ekonomiska krisen inte förvärras 1977. En förbättring kräver ett flerårigt avtal på en mycket blygsam nivå. Till detta är åtminstone LO inte berett att medverka. Orsakerna till denna attityd är två: Dels vill LO av politiska skäl få till stånd oroligheter på arbetsmarknaden. Dels är LO sin egen propagandas fänge i lönefrågan.

Det förefaller vara ganska tydligt att LO tillsammans med det socialdemokratiska partiet kommer att satsa på en konfrontationspolitik gentemot den borgerliga regeringen inför valet 1979. Den tongivande radikala falangen inom rörelsen kräver det och Olof Palme är ju ingen landsfaderstyp. Därför är det knappast till nackdel för socialdemokraterna om en konflikt utbryter, som tydligt demonstrerar den borgerliga regeringens oförmåga i allmänhet och dåliga relationer till "löntagarna" i synnerhet.

I stället för att informera medlemmarna om hur allvarligt läget är, har LO och TCO gått ut med oansvarig propaganda om att det skulle finnas ett stort utrymme för löneökningar. Återtåget från denna framskjutna position ser ut att bli mödosamt och farligt. Genom sitt agerande har fackföreningsrörelsens förhandlare framprovocerat ett klimat, där stridsåtgärder framstår som oundvikliga för många medlemmar.

Terroristerna i TV

Den svenska säkerhetspolisen har all heder av att ha avslöjat och oskadliggjort terroristgruppen i Stockholm. Mitt i Sverige arbetade alltså en grupp, sammansatt av utländska och svenska anarkister. Den förberedde kidnappning av ett f.d. statsråd, som skulle hållas fången i en trälåda – alltså en form av tortyr. Den hade vapen, så att den skulle kunna skjuta sig fram – den drog sig alltså inte för mord. Den ertappades med en rik uppsättning sprängmedel. Den misstänks, när detta skrives, för bankrån.

Man skulle tycka att varje svensk som hör detta skulle reagera, mot sådana brott och för de myndigheter som avvärjt dem och som gripit brottslingarna. Då känner man inte Aktuellt i TV-1 och Rapport i TV-2. I det förra programmet illustrerades nyheten med bl.a. Baader-Meinhof-uttalanden om poliserna som svin, och en kommentator talade om terroristerna som förföljda av samhället; det var en klar uppläggning av en snyftkampanj till deras förmån. I det senare programmet talades om de "sk terroristerna", som om man inte tillräckligt visste vad de avsett att göra. När två av dem sedan avvisades till Tyskland och förmodligen till fängelse där, angreps statsrådet Ullsten hätskt av en reporter för att detta skett så snabbt. Tydligt hade TV inte beretts tillfälle att filma avfärden från Arlanda, där inga demonstrationer för de stackars terroristerna hunnit ordnas.

I detta sammanhang måste en särskilt eloge ges åt statsrådet Ullsten för hans presskonferenser. Han sade inte ett ord för mycket och han drog inte uppmärksamheten till sig. Vi har under många år inte varit bortskämda med sådan värdighet hos ett statsråd.